

03 Kasım 2021

Sayı: 20

# KERKENE



BU SAYIDA:  
Fevzi Demir  
Cebrail Sürücü  
Mehmet Akkaya  
Ayhan Altay  
Demir Dedeoğlu  
A. Kadir Dedeoğlu  
Orhan Yüce  
Deniz Dedeoğlu





## ETME PAPALAGİ! YAPMA PAPALAGİ!

Başka karaların varlığının bilinmediği bir adada yaşıyorsanız gök ile denizin ayrımını da yapamazsınız. Sadece sizi kuşatan sarmalayan göğü bilirsiniz.

*Göğü Delen Adam*, Samoa Adasında bir köyün şefi olan Tuiavii'nin 1920'li yıllarda gittiği Avrupa gezisinden döndüğünde kendi halkına uyarı için anlattıklarından oluşan bir kitaptır\*. Avrupayı görmüş bir yerlinin gözünden Avrupa ve modern insanın tuhaf dünyasını anlatmaktadır. Kitap, Samoa Adasına gezi için giden Erich Scheurmann tarafından kaleme alınmış ve Levent Tayla tarafından da Almanca'dan Türkçe'ye çevrilmiştir. Kitabın, Samoa kabile reisi Tuiavii'nin konuşmasından çok Erich Scheurmann'ın öykülemesi olduğunu ileri sürenler olsa da kitapta, henüz doğal duygularını koruyan hayata açık Samoa yerlisinin, aslında hepimizin durup düşünmesi gerektiği bakış açısı bulunmaktadır. *Papalagi* sözcüğünün hikayesi ise şudur; misyonerler ufukta beyaz bir yelkenliyle gözüktüklerinde, Samoa yerlileri bunu gökte açılmış bir delik olarak yorumlar. İşte *Papalagi* dedikleri beyaz adamlar açılan bu delikten, göğü delerek gelmişti!

Tuiavii Papalagi dediği beyaz adamın uygarlığından bahseder:

*Papalagi nedense her şeyi kendisine göre bir hikmete, bir kurala bağlamaya can atar. Kendi burnu köpekbalığının dişi gibi sivri ya, ona göre güzel olan odur. Buna karşılık bizim sonsuza dek yuvarlak kalacak olan burnumuz ona göre çirkin ve biçimsizdir. Oysa biz tam tersini düşünürüz. s.33.*

*Papalagi, tıpkı bir midye gibi, sert bir kabuğun içinde oturur. Bir çıyan gibi, taşların arasında lavların çatlaklarında yaşar. Sağı, solu, altı, üstü hep taşlarla örtülüdür. Barınağı dikine duran taş bir sandığı andırır, çok sayıda gözü olan delikdeşik bir sandığı.*

*Bu taş kabuğa yalnız tek bir yerden girilip çıkılır, Papalagi bu yere, içeri girerken "giriş", dışarı çıkarken de "çıkış" adını verir, oysa ortada tek bir delik vardır. Burada barınağa girmek için büyük bir güçle itmek gereken ağır bir tahta kanat vardır. Ama burası henüz işin başıdır, barınağa gerçekten ulaşabilmek için daha bir sürü tahta kanadı itmek gerekir. Kimi barınaklarda, bir Samoa köyünde yaşayan insanlardan çok daha fazla insan oturur. s.36.*

*Bir taş atımı uzaklıkta yine omuz omuza vermiş duran çok sayıda taş kutu daha vardır. Bunlarda da insanlar yaşar. Bu iki sıranın arasında Papalagi'nin "cadde" dediği bir yarık vardır. Sert taşlarla kaplı bu yarık, çoğu kez bir ırmak kadar uzundur. Boş bir yer bulmak için saatlerce koşmak gerekebilir. Boşluğun olduğu yere de genellikle çok sayıda başka yarık bağlanır. Bunlar da yine aynı uzunlukta yan kollara ayrılırlar. İnsan bu taş yarıkların içinde bir orman ya da büyücek bir gökyüzü parçası bulana dek günlerce aranmak zorunda kalabilir.*

*Bu yarıklarda gerçek bir gökyüzü mavisini bulmak çok zordur. Çünkü bir kulübenin en azından bir tane, çoğunlukla da*

*daha fazla bacası vardır. Bunlar havaya Savaii'deki volkan patlaması gibi duman ve kül savururlar. Tabii bu küller de yeniden yarıkların üstüne yağar.s.41*

*Bu taştan adaların arasında Avrupa adı verilen gerçek kara parçası yer alır. Bu aralardaki topraklar zaman zaman bizdeki gibi güzel ve bereketlidir. Ağaçlar, ormanlar ve ırmaklar vardır. Hatta gerçek küçük köylere bile rastlanır. Kulübeleri taştan da olsa bol bol meyve ağaçlarıyla çevrilidir. Yağmur onları her yandan yıkar, yeller de yeniden kurutur.*

*Bu köylerde, kentlerdekinden başka türlü düşünen insanlar yaşar. Bunlara toprak insanları denir. Yarık insanlarından daha çok yiyecekleri olduğu halde elleri daha kaba, örtüleri daha kirlidir. Yaşamları diğerlerinden çok daha güzel ve sağlıklıdır: Ama kendileri buna inanmaz ve toprağa basmayan, tohum ekip ürün biçmeyen, bu yüzden onlara boşgezer gözüyle bakan yarık insanlarını kıskanırlar.*

*Onlara karşı düşmanlık güderler. Onlara kendi topraklarında yiyecek sağlayan, meyve toplayan, yağlanana kadar sığırları otlatan ve sonra da yarısını yarıklardakine veren hep toprak insanlarıdır çünkü. Tüm yarık insanlarına yiyecek sağlamaktan canları çıkar. Yine de neden öbürlerinin örtülerinin daha güzel, ellerinin daha beyaz olduğunu, neden kendileri gibi güneşten terleyip, rüzgârda üşümek zorunda kalmadıklarını bir türlü almaz kafaları.s.45*

*Papalagi de kendi tanrısını kandırıp fiştekledi bizi Büyük Ruhun sözlerini kullanarak aldatması için. Çünkü beyaz adamın gerçek tanrısı, kendisinin "para" adını taktığı yuvarlak metal ve ağır kâğıttan başka bir şey değildir.*

*Bir Avrupalı'ya sevginin tanrısından söz edecek olsan, yüzünü buruşturur ve güler. Senin düşüncenin yalınlığıyla alay eder. Ama pırl pırl bir yuvarlak metal ya da koca bir ağır kâğıt uzatacak olursan, o an gözleri parıldar ve dudaklarının arasından salyalar akar. Onun sevgisi paradır, tanrısı paradır. Onlar, yani beyazların tümü uykularında bile bunu düşünürler. Öyleleri vardır ki, ha bire yuvarlak metal ve ağır kâğıt tutmaktan elleri kanca gibi olmuş, duruşları orman karıncasının bacakları gibi yamulmuştur. Kimileri vardır, para saymaktan gözleri körelmiştir. Para uğruna mutluluklarını, vicdanlarını yitirenler; gülmekten, onurundan, sevincinden, hatta karısından, çocuğundan olanlar vardır. Çoğu, sağlığını bile bunun uğruna feda eder. Yuvarlak metal ve ağır kâğıt uğruna. Bunları giysilerinin içinde, ikiye katlanmış sert derilerin arasında taşırlar. Geceleyin, kimse almasın diye yastıklarının altına saklarlar. Her gün, her saat, her an onu düşünürler.s.48*

*Ve sizler, Papalagi'yi şundan da tanırırsınız: O bizi hiçbir "şey"imiz olmadığı için yoksul, sefil yoksul, sefil, yardıma ve merhamete muhtaç görür.*

*Dinleyin beni ey sevgili adalı kardeşlerim; size bu "şey" denenin ne olduğunu anlatayım. Hindistancevizi bir "şey'dir, sineklik, örtü, midye, yüzük, yemek kabı, kafa süsü, bunların hepsi birer "şey'dir. Ama iki türlü "şey" vardır. Birincisi Büyük Ruh'un bizlere hiç göstermeden yaptığı ve bize hiçbir emeğe malolmayan hindistancevizi, midye, muz gibi şeyler. İkincisi ise insanların emek ve çaba harcayarak yaptıkları yüzük, yemek kabı, sineklik gibi şeyler. Beyaz efendi "şey" dediğinde, kendi eliyle yaptıklarını kasteder. Yani bizde pek bulunmayan insan "şeylerini. Beyaz efendinin Büyük Ruh'un yaptığı "şey'leri kastetmesi mümkün değildir çünkü. Haydi bakalım, kim daha varlıklıymış, Büyük Ruh'un yaptığı "şeylerden kimde bizdekinden daha çok var?*

\* Erich Scheurmann, *Göğü Delen Adam*, Almanca'dan Çeviren: Levent Tayla: Levent Tayla, Ayrıntı Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 2014,

Şöyle çevrenize bir göz atın. Uzaklara, yerin mavi kubbeyi taşıdığı kenarlarına kadar bakın. Her yer büyük "şey"lerle dolu. Balta girmemiş ormanlar, yaban güvercinleri, sinek kuşları, papağanlar, lagündeki denizhıyarları, midyeler, İstakozlar ve diğer deniz hayvanları. Aydınlık yüzü kumsal ve kumların yumuşak postu. Bir savaşçı gibi öfkelenen, bir Tapaou gibi gülümseyen büyük deniz, saati saatine uymayan ve bize altın rengi ışıklar saçan çiçeklerle bezeli mavi kubbe. Daha, ne demeye aptallık edip de Büyük Ruh'un bu "şey"lerine başka "şey"ler katmaya çalışalım? S.61.

Eğer insan çok fazla "şey"e gereksinim duyuyorsa, bu büyük bir yoksulluğun göstergesidir. Çünkü bu, o insanın, Büyük Ruh'un "şey"leri açısından yoksul olduğunun kanıtıdır. Papalagi de yoksuldur, çünkü o tam bir "şey" düşkünüdür, "şey"leri olmadan yaşayamaz.

Saçlarını düzeltmek için, kaplumbağa kabuğundan bir alet yapsa ve saçlarını yağlasa, o alet için bir de kılıf yapar, sonra o kılıf için küçük bir kutu, küçük kutu için de büyük bir kutu. Her şeyi kılıfların ve kutuların içine yerleştirir. Bel örtüleri için, üst ve alt örtüleri için, iç örtüleri, ağız örtüleri ve diğer örtüler için kutuları vardır, el kılıfları, ayak kılıfları, yuvarlak metal ve ağır kâğıt için, azıkları için, kutsal kitapları için, her şey, her şey için kutuları vardır. Teki bile yeterli olan bir "şey"den, bir sürü şey yapmayı becerir Papalagi. s.66.

Papalagi, yuvarlak metali ve ağır kâğıdı sever. Katledilmiş meyvelerin suyunu, domuz, sığır gibi korkunç hayvanların etini midesine indirmeyi sever. Ama, hepsinden çok sevdiği bir şey vardır ki, bunu elle tutmak mümkün değil: Zaman! Bu yüzden dünyanın patirtisini kopartır, saçma sapan konuşur durur. Güneşin doğuşuyla batışı arasında kullanmadığı hiçbir zaman kalmasa yine de yetmez Papalagi'ye. Zaman, Papalagi'yi memnun edemez bir türü.

Büyük Ruha yakınırsın da yakınırsın, daha fazlasını vermedi diye. Evet, böyle işte; her yeni günü belli bir plana göre bölüp parçalayarak Büyük Ruha ve onun hikmetine etmediği hakareti bırakmaz. Çalı bıçağıyla yumuşak bir hindistancevizini boydan boya keser gibi böler günü. Her bir bölümün ayrı adı vardır. Saniye, dakika, saat. Saniye dakikadan küçüktür, dakika da saatten. Hepsi birden bir saat eder. Bir saate varmak için altmış tane dakika, bir sürü de saniye gerekir. s.74.

Bana "Kaç yaşındasın?" diye sorduklarında, benim gülüp de bunun önemi olmadığını söylemem üstüne utanmam gerektiğini düşünüyorduk. Hissediyordum bunu hep. "Kaç yaşında olduğumu bilmelisin!" diyorlardı. Bense susup "Bilmemek daha iyi" diye düşünüyordum.

Kaç yaşındasın demek kaç dolunay boyunca yaşadığın anlamına gelir. Oysa dolunayları saymak, bunun hesabının peşine düşmek pek tehlikelidir, çünkü böylece insanların genellikle kaç dolunay yaşadığı ortaya çıkar. Kişi buna çok dikkat ederse ve yeterince çok dolunay geçmişse, "Artık yakında öleceğim" demeye başlar. Ondan sonra ne keyfi kalır ne de başka bir şeyi ve kısa süre sonra da gerçekten ölür gider.s.77.

Ah sevgili kardeşlerim! Biz zaman için hiç dertlenmedik. Onu olduğu gibi sevdik. Siz hiç peşinden koşmadınız zamanın. Ne dertop etmeye ne sonra parçalamaya çalıştınız. Zaman bize ne az geldi ne de bıkkınlık getirdi.

Hepimizin istediğimiz kadar zamanı var, biz de onunla yetiniyoruz. Zaten yettiği kadarından fazlasına hiç gerek duymayız. Hedefimize hep zamanında varacağımızı biliriz.

Biz dolunayları saymasak da Büyük Ruh'un istediği zaman bizi yanına çağıracağını biliriz. Zavallı, şaşkın Papalagi'yi bu çalgınlıktan kurtarmalıyız.s.80.

Papalagi'nin son derece kendine has ve karışık bir düşünce tarzı vardır. Nasıl yaparım da bir şeyi kendim için kullanırım ve bu kullandığımın hakkı da benim olur diye düşünür. Bütün insanların yararını değil, bir tek kişinin yararını düşünür hep. Bu tek kişi de kendisidir.

Biri kalkıp dese ki "Bu kafa benimdir, benden başka kimsenin olamaz", doğrudur, onundur gerçekten, kimse sesini çıkaramaz. Elin sahibinden başka kimsenin o el üstünde hakkı yoktur. Buraya kadar Papalagi'ye hak veriyorum. Ama o, bununla kalmayıp yalnızca kendi kulübesinin önünde yetiştirdiği diye "Bu palmiye benimdir" diyebilir. Sanki onu yetiştiren kendisiymiş gibi. Oysa palmiye kesinlikle onun değildir, asla. Onu yerden çıkartıp bize uzatan Tanrı'nın elidir. Tanrının birçok eli vardır. Her ağaç, her çiçek, her ot, deniz, gökyüzü, gökyüzündeki bulutlar bütün bunlar Tanrının elleridir. Onları tutabiliriz, varlığına sevinebiliriz, ama kalkıp da "Tanrının eli benim elimdir" diyemeyiz. İşte, Papalagi'nin yaptığı budur.

Bizim dilimizde "Lau" benim demektir, ama aynı zamanda da senin demektir. Oysa Papalagi'nin dilinde bu senin ve benim gibi aynı anlama gelen tek bir söz bile yoktur. Benim olan yalnızca ve tek başına bana aittir, senin olan ise yalnızca ve tek başına sana. Onun için Papalagi, kulübesinin çevresindeki her şeye "benim" der.

Bunlar üstünde onun dışında kimsenin hakkı yoktur. Bir Papalagi'nin yanında bir şey görsen, diyelim ki bir meyve, bir ağaç, su, orman ya da bir yığınak toprak, hemen orada biri biter ve "Benim onlar" der. "Benim olana, dokunmayacaksın sakın!" Ama diyelim ki yine de dokundun, hemen bağırır başlar, sana hırsız der. Bu sözün anlamı çok kötüdür.

Yalnızca birinin "benim"ine dokunduğun için olur bunlar. Arkadaşları ve büyük şefin yardımcıları başına üşüşürler, zincire vururlar ve seni Fale pui pui'ye atarlar. Ömrün boyunca da hor görürler seni. s.84.

Ama Papalagi, Tanrı'nın palmiyeyi, muz, leziz kulkas köklerini, ormanın bütün kuşlarını, denizin bütün balıklarını hepimiz sevinelim, mutlu olalım diye verdiğini bilmiyor. Diğerleri açlık ve yokluk çekerken, sadece birkaçımız yararlanalım diye vermediğini bilmiyor. Tanrı birine fazla meyve vermişse, o kişi meyveler elinde çürümemesi için ondan kardeşlerine vermelidir. Tanrı, bütün insanlara ellerini uzatır.

O, birinin diğerinden daha fazla şeye sahip olmasını ya da birinin "Ben güneşte yatacağım, ama senin yerin gölge" demesini istemez. Hepimizin yeri güneşin altıdır. s.90.

Erkeklik çağına gelmiş Papalagi'lerin çok azı bir çocuk gibi hoplayıp zıplayabilir. Sanki sürekli engelleniyormuş gibi yürürken bedenini havanın içinde zorlukla sürükler. O, bu güçsüzlüğü yadsıyıp mazur göstererek, saygıdeğer bir adamın koşmasının, hoplayıp zıplamasının doğru olmadığını söyler. Ama bütün bunlar salt kuru bahanedir. Meslekleri onları uykuya ve ölüme mahkûm ettiğinden kemikleri katılıp hareket edemez olmuş, kasları sevinçlerini yitirmiştir. Meslek, yaşamı yok eden bir Aitu'dur. İnsanların kulağına güzel şeyler fısıldayan, ama bedenindeki kanı içen bir Aitu. s.107

Düşünün hele bir, bu işi sadece bu meslekten olanlar yapabildiğinden, yalnızca birkaç erkek ağaç kesip kazık yapmak için ormana gidebilseydi, ne derdiniz buna? Ve bu birkaç kişi de yalnızca ve yalnızca meslekleri ağaç kesip kazık

yontmak olduğu için kazıkların dikilmesine yardım edemeseydi. Kazıkları dikenler ise meslekleri kazık dikmek olduğu için, çatı makaslarının örülmesine katılamasaydı. Çatı makaslarını örenler de meslekleri yalnızca makas örmek olduğu için çatıyı kuru şekerkamışı yapraklarıyla örtemeseydi. Hele kulübenin zeminini kaplamak için kumsaldan yassı çakılları bunlardan hiçbiri getiremeseydi. Hele hele kulübeyi, yapanlar değil de, yalnızca içinde oturanlar kutlayıp kutsayacak olsalardı ne derdiniz? s.108.

Hâlimizin yabandan görünümü böyle imiş. Etme Papalagi! Yapma Papalagi!



Cebait Sürücü

## MÜDÜRÜN VİSKİSİ

Meslek yaşamım boyunca, çalıştığım okul müdürleriyle hiç anlaşımadım. Birisi hariç. (O DA BEN). Öğretmen miyim, tahsilat memuru muyum? Bir türlü anlayamadım. Doğal olarak tahsilat memurluğuna hep karşı çıktım. Bu ay öğrenci aidatı, hoca para toplu. Ay içinde dergi parası: Hoca öğrencilerden toplu. Kaynak kitap parası. Hoca öğrencilerden toplu. Yok, kıyafet parası, toplu ha toplu. Tüm öğretmenler topluyor, götürüp teslim ediyor. Bana gelince iş değişiyor. “Ben, öğretmenim, tahsildar değilim. Hiçbir öğrenciden beş kuruş para toplamam. Okulun koruma derneği ve okul aile birliği var, onlar toplasın.” diyorum. 657 sayılı devlet memurları kanununu, ilkokul yönetmeliğini çok iyi biliyorum. İZÖVDER (İzmir öğrenci velileri derneği) üyesiyim. Tüm bildirimleri öğrenci velilerine ulaştırmaya çalışıyorum.

Öğretmen toplantılarında söz alarak, ilköğretimin zorunlu ve parasız olduğunu, hiçbir ad altında veliden, öğrenciden para toplanamayacağını savunuyorum. Bana para getiren öğrenci velisine gerekeni anlatıyorum. “Al bu parayı, çocuğuna et ve süt al” diyerek iade ediyorum.

Bir velinin iki öğrencisi var. Biri benim sınıfta, diğeri yan sınıftaki bayan öğretmende. Sabah birinci derste arkadaş, o ay aidat getirmeyenleri, para getirmeleri için eve göndermiş. (Yasa dışı). Teneffüste bir tartışma ile aşağı indim. Birkaç veli müdürle tartışıyor. Ellerinde benim gönderdiğim İZÖVDER’in bildirimleri var. Ben, hiçbir şey duymamış gibi bahçeye çıktığımda, nöbetçi öğrenci gelerek, beni müdürün çağırdığını söylüyor. Müdür kızgın. O davet etmeden ben karşısındaki koltuğa oturuyorum.

Elindeki bildirimleri sallayarak:

“Bunları sen dağıtıyorsun değil mi?” diye soruyor.

Yanıtım belli.

“Evet müdür bey.”

“Hem para toplamazsın hem de bu okulun gelir kaynaklarını kesersin. Ben bu okulda hiçbir şey yapamayacak mıyım?” diye kükreyince; “Arkanda koca devlet var müdür bey.” Diyorum. Hem, öğretmenin öğrenciden para toplaması yasaktır. Veliden sınıfta para alırken, birisi iki şahitle birlikte “Öğretmen benden rüşvet aldı diye şikâyet ederse, beni kurtarabilir misin?” diye soruyorum.

“Eğitim-öğretimle ilgili herhangi bir sorun varsa, görevimle ilgili bir aksaklık varsa, her türlü yasal işlemi yapabilirsin” diyerek odasını terk ediyorum.

Müdür artık bana doğru dürüst selam bile vermiyor. Okulda fotokopi çekmeme bile yasak koymuş. Mümkün olduğu kadar ona işimin düşmemesine, odasına girmemeye çalışıyorum. Fotokopi işlerimi eşime ait kitapçı dükkanında çekiyor, öğrencilere ücretsiz dağıtıyorum.

Bir gün teneffüste Arif öğretmenle, benim sınıfta (üçüncü kat) bahçeye bakarak konuşuyoruz. Bizim müdürün arabası bahçeye park etti. Müdür kafasını kaldırarak bizi gördü. Arif öğretmene el sallayarak, arabanın bagajına yöneldi. Bagajı açıp, içinden koca bir galon viskiyi alarak bize doğru kaldırıp “Akşama bayram var bayram, konuklarım gelecek” diyerek, viskiyi bagaja koyarak, bagaj kapağını kapattı.

Arif öğretmen bana dönerek “o viskiyi bugün biz içeceğiz.” deyince afallıyorum.

“Nasıl olacak o!” diye sorunca, Arif başlıyor anlatmaya:

“Bugün sen müdürle barışmış gibi numara yapacaksın.

İkimiz şimdi odasına gideceğiz. Arabanın anahtarını hep masanın üzerine koyar. Sen onu oyalayıp, lafa tutacaksın. Bir şeyler uydurmasını sen becerirsin. Ben o arada arabanın anahtarını yürüteceğim. Gerisi kolay. Uzun süre tartıştıktan sonra planı uygulamaya karar verdik. Arif önde, ben arkada müdür odasına girince, müdür, benim odasına girişime önce şaşırıldı. Sonradan kendini toplayarak “Hayırdır Arif Bey? Ben, okulu karıştıranlarla kolay kolay barışmam. Bilmiyor musun?” diyerek gülümsemeye çalıştı. Arif, sürekli arabanın anahtarını kolluyor. Ben “insanlar arasında bazen ufak sürtüşmeler olacağını, bunların önemsiz olduğunu falan söyleyerek Pinokyo masalları anlatmaya çalışırken, Arif anahtarı cebe indirdi. “Görüürüz, dersi aksatmayalım” diyerek çıktık.

Arabanın bagajı açılarak, müdürün viskisi yol aldı. Hemen çay ocağında, viskinin dörtte üçü alüminyum sürahiye boşaltılarak, şişenin boşalan bölümüne taze demlenmiş çay doldurularak kapağı kapatıldı. Bagaja geri konuldu. Arabanın anahtarı müdürün masasında yerini buldu. Sabahçıyız. Son ders zili çaldığında, Sürahinin üzeri soğuk soda ile buluştu. “Çikolatalar benden” diyerek parka doğru yürüdük. Parkın tenha bir köşesinde, müdürün viskisini yudumluyoruz. Kafalar yavaş yavaş esikleşiyor. Zeus’tan Kleopatra’ya, üslü sayılardan, akşam yıldızları saymaya kadar matematığımızı geliştirmişiz. Gece yarısıydı sanırım. Arif evi arıyor. “Müdür beni aradı. Biraz sonra seni kesin arar, yanıtını hazırla. Ona göre.”

Telefon yeniden çalıyor. Açıyorum, müdür.

“Bak, Arif’i aradım, konuşamıyor. Sen iyisin. Nasıl beni böyle konuklarıma rezil edersiniz!”

“Ne oldu müdür bey?”

“Ne yaptınız, nasıl aldınız, nasıl çaldınız o viskiyi?”

“Vallahi müdür bey. Abdest alacaktık. Arif’ten su istedim. O da alüminyum sürahide su getirdi. “Eyyah!!!!!!” Abdestimiz de gitti desene müdür bey! Deyince:

Müdür, “Allah, belanızı versin!!!!!!” diyerek, ÇAT diye telefonu kapattı.



## NİHAYET FELSEFİYİ BAHÇEYE İNDİRDİK!

Sanata Marx ve Marksizm bağlamında bir felsefi yorum getirmek üzere seçtiğimiz yeni mekân İzmir-Seferihisar oldu. Tarihsel arka planı olan bir mekân olmanın yanında felsefenin de ata ve ana yurdu sayılır burası. Suyun/denizin kenarında bir ilçe. Birçok dost ve arkadaş burada ikamet ediyor. Çeşitli kültürel etkinlikler de yapılıyor. Bizimki de bunlardan biri oldu. Doğa, Sanat ve Felsefe Derneği ile Emekli-Sen'in daveti üzerine gerçekleşen etkinlikle ilgili olarak Veli Emektar adını da anmak isterim.

Üstü brandalı çevresi açık bir bahçede buluşmak ve felsefeyi, onu merak edenlerle inşa etme çabası içinde olmak güzeldi. Ayrıca bahçedeki bitkilere, çiçeklere, ayaklarımızı bastığımız taşa ve toprağa da temas etmek de not edilmesi gereken bir husustur. Doğadaki güzel ile sanattaki güzeli karşılaştırmaya çalışırken gün boyu devam eden yağmur damlalarının brandaya şıp şıp ses çıkararak düşmesi de sunuma eşlik ediyordu. Marksizm açısından sanat ve felsefe konularına açıklama getirdiğimiz programda, her ikisinin de ekonomik, sosyal altyapı üzerinde şekillendiğini özellikle belirttik.



Sanatın ve Felsefenin Yurdu

Sunumda bilim ve politika gibi sanat ve felsefenin de hayatın izinden yürüdüğü, kendi başarılarına varoluşları ve tarihleri olmadığı üzerinde duruldu. Felsefenin kavramlarla yapıldığı, sanatın ise imgelerle ve figürlerle kendini kurduğu üzerinde de yoğunlaşıldı. Bilhassa sanatın "yurdu" araştırılırken ona bir sınır çizmek zor oldu. Oysa pek çok katılımcı gerek sanatı gerekse de felsefeyi Atina'da veya Ege'de başlatma eğilimindeydi.

Sanat ve felsefeyi Mezopotamya ve Kuzey Afrika'da başlatanlar da az değildir. Bir katılımcının Mısır ve İskenderiye'ye atıf yapması manidardı. Benim açımdan ise onun nerede başladığını anlamak için suyun izini sürmek en doğrusudur. Felsefe suyu sever temasıyla sürdürülen program, sanat ve felsefenin su uygarlıklarının bir ürünü olduğu iddiasında yoğunlaştı. Bu nokta sanırım izleyicilerden de ilgi ve destek görmüştür. Felsefe gibi sanatın da suyu sevdiğini yağmurun altında dillendirmek ilginç olmuştur.

Sanatın İki Evresi ve İcadı

Felsefenin Kızıl Işığı

Sanat derken zanaat-sanat diyalektiğini de anmak gerekiyor. Belki de başlangıçta zanaat vardı. Çünkü eski insanın estetik nedenlerle değil maddi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sanata (büyü, sihir) başvurmuş olması kuvvetle muhtemeldir. "Sanatın İcadı" türünden eserler de yazıldığına

göre sanat, kendini evrimsel süreçte inşa etmiş olmalıdır. İki evresi olduğunu düşündüğümüz sanatın, zanaat evresinde bir değiştirme dönüştürme işlevi söz konusu değildir.

Sanatın toplumsal bir işlev kazanması ve bilhassa etik-estetik incelik kazandırma fonksiyonunu üstlenmesi nispeten yenidir. Bahçedeki sunumda sanatın bu işlevini, aydınlatma rolünün önemini vurgulamak kaçınılmaz olmuştur. Programın gecede devamı boyunca yukarıdaki yıldızların bahçeyi aydınlatmasına paralel olarak felsefenin kızıl ışığı da buna eşlik ediyordu diyebiliriz.

Estetik Tavrı Saptamak Zordur

Yaşam içinde çeşitli eğilimler ve tavırlar gösteren insanın estetik tavrını saptamak kolay değildir. Ortamı betimleyerek meseleye yanıt arayalım. Üstümüzdeki tentenin altında estetik tavrı betimlemeye çalışırken çay servisi, fotoğraf çekimi birbirini izliyordu. Işıksız ortamda çekilen fotoğrafların bırakalım estetik olmasını, teknik açıdan bile fotoğraf özelliği taşımayacağı açıktır. Zira fotoğraf adından da anlaşılacağı gibi ışıkla yazı yazmaktır.

Fotoğraf sanat mıdır değil midir tartışmasına girmemek için bahçenin mimari yapısından söz etmek daha ilginç olabilir. Geçmeden belirteyim ki fotoğraf ya da resim, estetik duyarlılığa dokunarak duygusal bir haz verirken içmekte olduğumuz çaylar dil ve damağımıza çarparken duygusal değil duysal bir haz verir. Üstelik ilkinin verdiği haz kalıcı, duysal olanın bıraktığı haz ise geçicidir.

Sokrates "kentten uzaklaşmayalım" demişti. Biz de bahçeden uzaklaşmadan devam edelim. Kısa söylemek isterim ki, bu bahçenin yerine bir beton bina dikmek isteyen aklı evvelin düşüncesi önemlidir. Birçok insanın temel ihtiyacını görür nihayetinde; ama bu tavır, estetik bir tavır değildir. Arkamızda çiçeklerin olduğu, yan tarafta kedilerin dolaştığı ve dikkatli bakıldığında gökkuşağının görüldüğü çardakta namaz kılma biçiminde dışlaşan tavır da gerekli, insani bir tavır olabilir ama estetik bir tavır değildir.

Cinsel, Etik ve Politik Tavrı

Estetik Tavrı Değildir

Bahçenin hangi hukuka göre düzenlendiğini sorun yapan hukukçunun tavrı da gerekli bir tavidir ama estetik bir tavır için yeterli değildir. Fotoğraflar, resim, bahçe dedik; sahnedeki bir balerinden ya da baletten (plastik sanat unsurudur) cinsel uyarım alan kişinin tavrı da estetik değil olsa olsa cinsel tavır olabilir. Kısaca söyleyeyim, etik ve politik türden tavırlar da son derece önemlidir, gereklidir fakat bütün bunlar da estetik tavır değildir.

Bu tavırlarla ilgili olmakla beraber estetik tavır, esasen güzel araştırması yapan tavidir. Mesela İmmanuel Kant'ın "çıkarsızlık" tavrı sanatsal ya da eşdeyişle estetik tavır olabilir. Kant demişken hatırlatayım ki, zanaat ve sanat ayrımını da o yapmıştır. Sunumda bu konuyu da biraz açıklasak iyi olurdu. Eksik kaldı. Konuşmaların/konferansların bir özelliği var ki, her zaman birçok tema eksik kalabiliyor.

Sanat Yasaklanmadı:

Eleştirildi ve Tartışıldı

Marx, Marksizm ve sanat konusunda biraz fazla duruldu sanırım. Yaptığım konuşmaya yönelik ikinci oturumda ortaya çıkan soru, itiraz ve eleştirilerden de bunu anlamak mümkün idi. Tartışma Stalin ve Yudanov'un sanat karşıtlığına/düşmanlığına vurguya dek geniş bir alana yayıldı. Sovyetik ve sosyalist yönetimlerde sanatın yasaklandığına sanatçıların sürüldüğüne ilişkin örnekler verildi.

Eleştirilere verdiğim yanıtların mantığı kısaca şöyle oldu: "Sovyetik/sosyalist yönetimlerde sanat ve sanatçı dışlanmadı. Eski sanat anlayışları ve burjuvazinin yeni, avangart sanat anlayışları eleştirildi. Belki yasaklanması da "tartışıldı" ama yasaklamaya ilişkin hiçbir belgeye ve bilgiye sahip değiliz. Ayrıca Bogdanov, Gorki ve Lunaçarski gibi sanat ve düşün insanlarının önerdiği "sol sanat" anlayışı da eleştirilmiştir."

Ekleyeyim. Sovyetik/sosyalist yönetimlerde ne yapılmışsa doğru yapılmıştır demek zorunda değiliz. Yanlışların yapıldığı muhtemeldir; ama bu yanlışları emperyalizmin manipüle ederek bilinç bulanıklığı yarattığı da kesindir diyebiliriz. Bu noktanın anlaşılması için sunumda "yüz çiçek açsın" anlayışına bir veya iki defa gönderme yapmak zorunlu olmuştur.

Mesai Biter;

Sanat ve Felsefe Devam Eder

Akşam karanlığı yerini gece karanlığına bıraktığı saatlerde de program devam ediyor iken mekânın emekçileri, çay servisini bitirmişlerdi anlaşılır. Oysa bahçeye inen sanat ve felsefenin bitmesi söz konusu değildi. Neticede başlayan her sürecin, yerini yeni süreçlere bırakarak bitmesi gerekir. Katılımcıların yorumlarından birçok noktayı önüme yazmıştım ki çok azına ilişkin düşüncelerimi paylaşabildim. Eksik bıraktığım birkaç temayı işaret etmekle yetiniyorum.

Sanat ve felsefenin gelişmesinde Mezopotamya'nın ayrıcalığı konusu sorulmuştu, yanıt vermek için yeterince zaman kalmadı. Sanatın üstyapı kurumu olduğu tezine itirazlar gelmişti ki aynı nedenlerle yeterince açıklama imkânı olmadı. 'Rönesans koşullarında neden sanat ve felsefe gelişti' gibisinden bir soruyu da tartışmaya açamadık.

Dahası var... Toplum, genellikle dinin koşulları belirlediğine inandığı için sanat ve felsefenin gelişmesine de dinin engel olduğuna inanılıyor. Bunu konuşmak da yine zaman darlığı nedeniyle eksik kaldı. Karacaoğlan, Meftuni, Aşık Veysel'in "filozofluğu" gibi önemli bir başlık açıldığı halde konuya gönderme yapma imkânı bile bulamadık...



Sanat ve Felsefeye Dalmak

Toplantının tamamlanmasından sonra yeni konferans önerileri oldu. Şeyh Bedreddin sunumu bunlardan birisiydi. Zira Seferihisar'a ve bahçeye Bedreddin Devrimi'nin ruhu sinmiş gibiydi. Din ve bilgi felsefesi için de sunumlara ihtiyaç olduğu söylendi. Biz bitirirken bitişikte, toplantıyı dikkatle izleyen sanat tarihçisi de sanat ve felsefe tarihine dalmış gibiydi. Hem bahçede ve kitap standının çevresinde dolaşanlara bakıyor hem de Aristoteles'in yürüyerek felsefe yapmasını (peripatetikos) hayal ediyordu.

Derinlere dalan bizim tarihçi, Epikuros'un bahçesini ziyaret etmeyi de umarım ihmal etmemiştir. Biz ayrılırken bizim tarihçi de Stoa filozofları gibi revaklı, sütunlu galerilerde olmayı, sunumlar yapmayı ve sunumlar dinlemeyi hayal ediyordu.

## ÖZLEM

yaz uzaklığında yaşadım esrikliği  
maviye çalan ne varsa eksik  
avutur mu şarabi akşamlar beni  
nar çatlağı dudaklarımdaki  
yaşamadığım şiiri

uzandığım rüzgârlar derin  
koyaladığım bulutlar bensiz  
yol yordamı aklım nerde  
nerde yaşamın tadı olan dostlar  
nasıl da sulara gömülür saman sarıları  
kanadı kırık kuşlarda mı kaldı  
karanlığın düşmanları  
umarsız/lık istemem artık  
sevdana tutkunum

29 Eylül 2021

Deniz Dedeoğlu





## KEDİ

Bahçedeki su kabını temizleyip suyunu yenilediğimde, biraz ileride, çiçeklerin arasında, beni izleyen bir yabancı gördüm. Beni izlemekten daha çok, oradan uzaklaşmamı bekliyor gibiydi... Usulca su kabının yanından ayrıldım, kanepeye oturdum. Gözlerini benden ayırmadan, bir zaman çevreyi kolladı... Her şeyden emin olduktan sonra, su kabına yaklaştı. Belli ki, bahçeye, su kabına gelip gitmişliği var... Dilini suya birkaç kez batırdıktan sonra, başını kaldırıp beni bir kez daha yokladı, sonra yumuldu suya...

Ne kadar da susamış...

Rahatsız olup işini yarım bırakmasını diye, hiç kımıldamadan onu izledim. İştahla içiyordu suyunu. Şiirtisine ara verip bana sıradan bir bakış daha attı, tekrar suya döndü. Anladı ki benden zarar gelmez. İyice rahatladı, rahatça içti suyunu... Keyifle yalandıktan sonra, bir yere yetiyecekmişçesine hızla uzaklaştı...

\*\*\*\*

Evimizin kedisi Zeytin... Bahçemizde de başkaları var. Geçimlerini bizden sağlıyorlar. Zeytin'in geçim derdi yok, yaşamak için emek harcamıyor. Bu nedenle olmalı diğerlerine hiç yüz vermiyor... Minik en yaşlıları... Adı miniklikten kalma... Çatlak, nasıl davranacağı belli olmayan bir iri kedi... Benek ve Beyaz adını kürklerinden alıyor. Topaç en küçükleri... Cahil cesareti ile herkesin yemeğine saldırıyor. Tombul bir şey... Adı bundan... Bir de su için gelip geçenler var. Biraz önceki gibi...

Hiçbir şeyleri birbirlerine benzemiyor...

Beyaz sahipsiz büyüdü. O, annesi ve kardeşlerini tanımadı. Tehlikede sığınacağı bir gölgesi, acıkınca saldıracağı bir memesi olmadı... Ne kadar birisine yanaşmak istese itelendi... Hep korktu, hep çekindi... Bundan olmalı, kendisi yiyecek bulmakta zorlanıyor, hatta kabındaki yemeğini bile sahiplenemiyor... Bak işte Topaç, çanağından bir parça aldı, Beyaz'ın çanağına saldırdı. Beyaz çaresiz kenara çekildi. Biliyorum aç... Başı düşük, utangaç gözlerle baktı bana... O'na küçük bir ayrıcalık yapmalıyım. Ne de olsa biraz ben varım yalnızlığında...

\*\*\*\*

Beyaz doymuş, suyunu içmiş, bahçenin en güneşli yerinde yalıyor.

Kuyruğunu dalgalandırmasından mutluluğunu anlıyorum...

Gözlerim üzerinde kilitlendi kaldı. O yalandı ben ısındım, O yalandı ben mayıştım, taa nerelere gittim...

Dört yaşındayım...

Eğer elimdeki peksimeti horoza kaptırmasaydım ben de doyacaktım. Duvarın dibinde, güneşe karşı peksimeti zevkle kemirirken o horoz dikildi karşıma... Kafasını bir o yana bir bu yana sallayarak birtakım şeyler yapıyor, bense boş gözlerle, çekinerek ona bakıyordum... Tam oyundan tat almaya başlamıştım ki, bir kanat çırpışta elimdeki peksimeti kaptığı gibi kaçtı. Kalakaldım... Ne ağlayarak gidip eteğine sarılacağım birisi vardı, ne de tekrar bir peksimet isteyeceğim birisi... Tıpkı Beyaz gibi...



Eşim kapıyı açtığımda kendime geldim. Önce Zeytin çıktı bahçeye, sonra mis gibi çay kokusu... Zeytin, sağa sola amaçsız birkaç adım attıysa da gezinmekten vazgeçip, bulunduğu yere oturdu. Beyaz, çekinerek yaklaşıp burnunu uzattı Zeytin'e. Koklaştılar... Unutulmuş bir güneş vardı gökyüzünde ve karınlar toktu...

Çayıma uzandığımda kek tabağını gösterdi eşim. "Seversin, üzümlü." Gülümsedim... Kedileri gösterdim... Birisi siyah, birisi beyaz... Zıtlıklarının hiç farkında değiller... Umurlarında da değil...

Bir fotoğraflarını çeksem...

\*\*\*\*

1966 Çorum'unun sonbaharı... Babam okula bırakıp gideli bir ay oldu olmadı... Uzun kavak ağaçları yapraklarını dökerken sonbahar hüznünü yoğunlaştırmış, yer sarıya çalmış... Öğle arası... Bir kavak ağacına omzumu dayamış, üst sınıfların voleybol maçını izliyorum. Kalabalıkta tek başınayım... Bir mektup zarfı uzattı birisi. Heyecanlandım... İlkti... Ellerim titreyerek açtım zarfı... İçinde bir mektup, siyah beyaz bir fotoğraf... Fotoğraf daha bir heyecanlandırdı beni. Ben, yanımda Pamuk... Ben uzatmış bacaklarımı, oturmuşum toprağa. Elimde bir çöp, yeri eşeliyorum. Pamuk kulaklarını ve gözlerini fotoğraf makinesine odaklamış... O kadar güvende yanımda, o kadar mutlu... Sanki kuyruğunu sallıyor fotoğrafta... Yutkundum... "Fırlayıverse karttan üzerime... Göğsüme bastırıp uzun tüylerini mincıklayıversem evdeki gibi..." Daha bir içten baktım Pamuğa... Sanki gülümsüyor... Fark ettim ki, siyah beyaz bir fotoğraf karesine, siyah beyaz bir kedi ancak bu kadar renk katar...

İçercesine mektubu okumaya başladım... Ancak yarısına kadar... "Abi, Pamuk on beş gün hiçbir şey yemedi, hep seni aradı. Bu sabah kalktık ki eşikte yatıyor. Ölmüş." Son cümleden gerisini okuyamadım. Öylece kaldım... Son cümleyi bir daha okumadım da... Mektubun kalanını da okumadım... Utandım... Pamuk'tan utandım... Oysa ben onu unutup gitmiştim... Hiç aklıma bile gelmemişti onca gün... Yutkundum, boğulacak gibi oldum... Utanmadım, ağladım...

Fotoğrafa bir daha baktım. Biraz önce gülümseyen Pamuk değildi Pamuk... Öfke de görülmüyordu gözlerinde ama, bir sitemkâr bakışı var gibiydi... Donuktum... Ölmek üzereyken ben bulmuştum onu, ölümün elinden almıştım yavruyken. Tamam da ölümü benden mi olmalıydı. Hiç sevmedim...

Zil çaldı. İsteksiz adımlarla ahşap merdivenleri tırmanıyorum. İçimde kocaman bir boşluk var... Öğretmenlerimden birisi, yüzüme bakmadan, "Çok mu seviyordun kedini?" deyip geçti yanımdan... Baktım kaldım... Yatılı okuyoruz ya mektuplar okunuyor ya o iş... Sırrama oturdum. Hiçbir şey umurumda değil...

\*\*\*\*

Gölge çöktü bahçeye. Üşüdüm. Zeytin kapıdaydı içeri girmek için. Beyaz kim bilir nereye kayboldu... Kabanımın yakasını kaldırdım, ellerimi ovuşturarak hohladım... İki geniş nefes aldım, içeriye girdim...

İçeri girdiğimde "Portofino" kim bilir kaçınıcı kez çalıyordu... Isındım...



## “BEN” VE “BİZ”

Yaşam çelişkiler ve deneyimlerle dolu. Bu ikili birbirini tümlüyor. Çelişkileri çözdükçe deneyim kazanıyor. Deneyim kazandıkça çelişkiler çözülüyor. Bunlar birlikte yaşama yol gösteriyor.

İnsan diğer canlılar gibi içgüdüleri ile değil, deneyim, iş ve bilgi ile yaşamını sürdürüyor.

Deneyimler, tarihsel özelliğe sahip olup, yaşamın ortak değerlerinin birikimidir.

“Ben” ve “biz” bu değerlerin algılanışıyla yön buluyor. “Ben” aşılabilirse “biz” olunabiliyor. “Ben”ini aşamamışlar benliğini oluşturamamış ve toplumsal yaşamı geliştirme yerine, statükonun bağımlısı haline geliyorlar.

Kişi, “Ben böyle düşünüyorum”u öne çıkartarak “biz” in oluşmasına engel durumuna da düşebiliyor.

Biz”siz yaşayan toplulukların, toplum haline gelmekte zorlandığını, tarihsel süreç önümüze koymaktadır.

Birlik olmak, örgütlü olmak, “ben’i eritmeden” biz” olmayı gerektirir.

“Biz” olmak omuz omuza olmaktır.

“Biz” olmak ortaklaşalığı getirirken, “biz”in içinde “ben” olmak sorumluluğu gerekli kılar.

“Ben” olmadan “biz” olmaz, örgütün en küçük birimi olan aile ve çevre “ben”in toplum içinde bireye dönüşmesinde ana etkenlerden biridir.

Her ne kadar örgüt “ben”lerden oluşsa da “biz”e dönüşmediği sürece çelişkiler çözüm değil, sorun haline gelir.

Dert ettiğimiz birçok çelişkinin çözümü,” biz” olabilmenin içinde yatıyor.

Örgütlü olmak, “ben”liği yok eden değil, onu “biz”e dönüştüren bir özelliğe sahiptir.

Bağlılık, örgüte tabi olmak değil, onun etkin bir bireyi olmanın önünü açar.

Örgütte “ben” kayıp olursa bağlılık değil, bağımlılık ortaya çıkar ki, bu hem “ben”in hem de “biz”in erimesine ve mücadele yerine, çekilmeyi ve kayıp olmayı, statükoya tabi olmayı beraberinde getirir.

“Biz” toplumsal anlayışın oluşmasında ve şekillenmesinde önemli bir özelliktir.

Toplumsal anlayışı yok etmeye çalışan tekçi kapitalist anlayış, kolektif yaşamın en önemli sorunu haline gelmiştir.

Tekçi anlayış, toplumsal anlayışı oluşturan “biz”i yok etmek için yıllardır büyük çabalar harcıyor. O da biliyor ki; “biz” olduğunda doğayı, emeği ve oluşturulan ortak değerleri sömüremeyecek.

Elbette “biz” olmak özveri, sorumluluk, emek ister bedel ister ama karşılığında karanlığı yenip aydınlığı kazanmak varsa, değer.

“ben”in içinde “biz”i oluşturduğumuzda bu dünyanın daha yaşanılır hale geleceğini algılamamızın çok da zor bir yaklaşım olmadığını tarih defalarca göstermiştir.

Bugün yaşadığımız sorunların kaynağı “ben”i “biz”e dönüştürememek değil mi? “Ben” hak ve özgürlüğünü “biz”e dönüştürdüğünde çözümsüzlüğün olmadığını, çelişkilerin birer birer çözüldüğünü kavrayacak, örgütün aktif bir bireyi olacaktır.

Deniz Dedeoğlu



## TELVE

*Sevdiğimizin güzel ağzından duyamadıklarımızı, kahve telvesinin anlamsız lekelerinden dinlemek iyi gelirdi. Küçük bir umut ışıltısı, anlamsız bir şekilde, günü nispeten daha az bir kederle atlarmaya yeterdi. İşimiz, kederimizden kaçmak için kendimizi oyalamak değil miydi? Günler geçsin diye biraz gülmek, biraz eğlenmek, güzel hayaller kurmak, sonra onlara tutunarak biraz ayağa kalkmak. Çünkü bildik ki, tutunacak başka bir şey yoktu ve bir şekilde ayakta kalmak gerekirdi.*

*Birbirimizin gözlerinden bilirdik. Hoş bilmek için gözlere bakmaya gerek yoktu; kadındık. Hikayeler üç aşağı beş yukarı aynıydı.*

*İçindeki küçük kıızı avutmaya çalışmaktan yorulmuş her kadın, biraz dinlenmek için belki, bir başka kadına sığınır, onu bir süreliğine anne seçerdi. Ağlamaktan gözleri kan çanağı olmuş küçük kıızı, kadının kollarına teslim ederken, gülümseyerek fincanını kapatırdı.*

*Fincan soğuyuncaya kadar, öylesine bir muhabbet başlardı. Kahvenin yanında gelen su, son yudumdaki yoğun tavelenin acısını temizleyemezdi. Acıyı hafifletmek için mutlaka bir parça lokum, hatta bazen o da yetmez biraz likör ikram edilirdi.*

*Kahve falı bakmak için, illa bilmek gerekmezdi. Her kadın, bir anne içgüdüleriyle, ağlayan bir çocuğun nasıl avutulacağını hissederdi ve bu yeterliydi. Öyle her şey söylenmezdi. Fincandaki her karanlık leke, bir umut vermeli, iyi gelmeli, gülümsetmeliydi. Yol ayrımlarında cesaretlendirmeli, karmaşada sakinleştirmeliydi.*

*Gerçekten kadın olabilmemiş her kadın, bu evrensel kuralı bilirdi. Bir diğer kadının ayakta kalma çabasını desteklemek görevdi. Kahve falı yüz yıllardır iki taraf için de bunun en üstü kapalı, en risksiz, fakat en güçlü yöntemlerinden biriydi.*

KERKENEZ ücretsizdir, telif ödemez. Katkı koyanlar bu koşulları kabul etmiş sayılır.

Tüm iletişim kanallarıyla dilediğiniz kadar paylaşabilirsiniz.

KERKENEZ'in size doğrudan ulaşması için aşağıdaki e-posta adresine bir e-posta göndermeniz yeterlidir.



**BARİŞTAN YANADIR**